

Gerechtshof Den Haag
Roldatum 15 september 2026
Zaaknummer/rolnummer: -

**MEMORIE VAN ANTWOORD IN HET
INCIDENT EX ARTIKEL 351 RV**

de stichting **STICHTING GREENPEACE
NEDERLAND**, gevestigd te (1033 WB)
Amsterdam,
hierna te noemen “Greenpeace
Nederland”;
geintimeerde,
verweerder in het incident,
advocaten: mr. M.R.S. Bacon, mr. R.M.
Sinke en mr. E.W. Jurjens

tegen:

de **STAAT DER NEDERLANDEN**, meer
specifiek de ministeries van Economische
Zaken, Infrastructuur en Waterstaat en
Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties, zetelend te 's-
Gravenhage,
hierna te noemen “de Staat”
appellant,
verzoekster in het incident,
advocaat: mr. K. Winterink

1. Inleiding

- 1.1. Op 26 mei 2026, de warmste 26 mei ooit gemeten in Nederland¹, heeft Greenpeace Nederland de door de Staat ingestelde incidentele memorie houdende schorsing van de tenuitvoerlegging (de “**Incidentele Memorie**”) ontvangen. Met deze vordering vraagt de Staat uw hof de tenuitvoerlegging te schorsen van r.o. 12.2 van het vonnis van de rechtbank Den Haag van 28 januari 2026 (het “**Vonnis**”).²
- 1.2. In r.o. 12.2 van het Vonnis (hierna aan te duiden als het “**Mitigatiebevel**”) heeft de rechtbank de Staat bevolen:

“binnen achttien maanden na dit vonnis in elk geval absolute emissiereductiedoelen voor de gehele economie als bedoeld in artikel 4 lid 1 van de Overeenkomst van Parijs in nationale regelgeving op te nemen, waaronder tussentijdse doelstellingen en trajecten voor de reductie van koolstofemissies voor de gehele periode tot 2050, die voldoen aan de in VN-verband gemaakte afspraken (waaronder het Glasgow Climate Pact en het Sharm-El-Sheikh Implementation Plan) en om de (resterende) emissieruimte voor Nederland inzichtelijk te maken”.³
- 1.3. De rechtbank heeft geoordeeld dat de Staat met zijn huidige klimaatbeleid de uit artikel 8 en 14 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (“EVRM”) voortvloeiende fundamentele rechten van de inwoners van Bonaire schendt. Om aan deze voortdurende en onrechtmatige mensenrechtenschending een einde te maken, heeft de rechtbank onder meer het Mitigatiebevel opgelegd en gemotiveerd uitvoerbaar bij voorraad verklaard.
- 1.4. Artikel 351 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (“Rv”) biedt voor de schorsing van een vonnis waarin de veroordelingen gemotiveerd uitvoerbaar bij voorraad zijn verklaard geen ruimte voor een nieuwe belangenafweging. Schorsing van een dergelijk vonnis is slechts mogelijk in een aantal uitzonderlijke gevallen. Van een dergelijk geval is hier geen sprake. En zelfs als uw hof toch tot een integrale belangenafweging zou komen, dienen de zwaarwegende belangen van de inwoners van Bonaire bij onmiddellijke uitvoering van het Mitigatiebevel te prevaleren boven het door de Staat aangevoerde belang bij handhaving van de status quo. Het gaat hier om de leefomgeving van onze medeburgers en de concrete en ingrijpende gevolgen die het nalaten van de Staat op dagelijkse basis voor hen heeft. Greenpeace Nederland brengt als productie 1 een verklaring van een van de voormalige mede-eisers, Jackie Bernabela, in het geding, die dit belang, en wat deze procedure met de mensen op Bonaire betekent, benadrukt (**productie 1**). Ieder verder uitstel van datgene dat de Staat moet doen om de schending van mensenrechten van zijn bevolking te beëindigen, is onaanvaardbaar.

¹ <https://www.weeronline.nl/nieuws/26-5-2026-officieel-warmste-26-mei-ooit-gemeten> <https://nos.nl/artikel/2615918-in-beeld-genieten-ploeteren-en-verkoeling-zoeken-op-deze-tropische-dag>

² Rechtbank Den Haag 28 januari 2026, ECLI:NL:RBDHA:2026:1344

³ In het herstelvonnis (Rechtbank Den Haag 18 maart 2026, ECLI:NL:RBDHA:2026:5739) (het “**Herstelvonnis**”) heeft rechtbank bevestigd dat het Mitigatiebevel geen fout bevat en de vermelding van een termijn van achttien maanden juist is.

2. Juridisch kader schorsingsincident artikel 351 Rv

- 2.1. De Staat baseert zijn verzoek tot schorsing van het Mitigatiebevel op artikel 351 Rv. De Staat geeft in hoofdstuk 2 van zijn Incidentele Memorie zijn interpretatie van het relevante toetsingskader in zaken als deze, onder verwijzing naar het toonaangevende arrest van de Hoge Raad hierover van 20 december 2019.⁴ Volgens de Staat komt het daarbij steeds aan op een belangenafweging, hoewel de ‘intensiteit’ daarvan kan verschillen⁵. Dat is naar de mening van Greenpeace Nederland een onjuiste interpretatie van dit arrest die de uitzonderlijke omstandigheden waaronder een vonnis kan worden geschorst miskent. Uit het arrest van de Hoge Raad blijkt namelijk dat de beoordeling op grond van artikel 351 Rv juist *niet* altijd op een belangenafweging aankomt. Immers, als de rechtbank een gemotiveerde beslissing heeft gegeven over de uitvoerbaarverklaring bij voorraad is deze belangenafweging al gemaakt.
- 2.2. Er is dan ook geen sprake van een verschil in ‘intensiteit’ van toetsing als de beslissing wel of niet gemotiveerd is. Als de beslissing is gemotiveerd is er in beginsel alleen ruimte voor schorsing als er nieuwe feiten of omstandigheden (‘nieuwe feiten’) zijn die kunnen rechtvaardigen dat van de eerdere beslissing wordt afgeweken of als er sprake is van een kennelijke mislag. Voor enige afweging van belangen is geen plaats.
- 2.3. Het juiste toetsingskader is het volgende.

Zeer strenge maatstaf artikel 351 Rv

- 2.4. Het uitgangspunt bij de beoordeling van een schorsingsincident is dat een uitvoerbaar bij voorraad verklaarde veroordeling hangende hoger beroep uitvoerbaar dient te zijn.⁶ Schorsing van de in eerste instantie gegeven veroordeling is alleen bij uitzondering gerechtvaardigd.
- 2.5. Bij een verzoek tot schorsing dient steeds te worden uitgegaan van de beslissingen in de ten uitvoer te leggen uitspraak en van de daaraan ten grondslag liggende vaststellingen en oordelen.⁷ Voor een (her)beoordeling van de (inhoudelijke) juistheid van in het vonnis in eerste aanleg vastgestelde feiten en gegeven overwegingen bestaat in een schorsingsincident dus geen ruimte. Dat geldt ook voor belangen die door de rechtbank in het vonnis zijn afgewogen.⁸ Het incident mag immers niet leiden tot een verkapt hoger beroep.⁹ Deze strenge maatstaf voorkomt dat het instellen van een incident wordt misbruikt om uitstel van executie te verkrijgen.¹⁰
- 2.6. Een cruciale vraag bij de beoordeling van een schorsingsverzoek op grond van artikel 351 Rv is als gezegd of de beslissing tot uitvoerbaarverklaring bij voorraad *gemotiveerd* of *ongemotiveerd* is. Er is sprake van een gemotiveerde beslissing als uit het vonnis blijkt

⁴ Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2026.

⁵ Incidentele Memorie, par 2.3.

⁶ Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2026, r.o. 5.4.2 en 5.8(a).

⁷ Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2026, r.o. 5.3.6(iii), 5.8(b).

⁸ Gerechtshof Den Haag 18 november 2025, ECLI:NL:GHDHA:2025:2392, r.o. 3.5.

⁹ Gerechtshof Den Haag 20 september 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:1956, r.o. 6.2.

¹⁰ Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2026, r.o. 5.4.2.

dat de rechter de belangen van partijen in het kader van de uitvoerbaarheid bij voorraad heeft afgewogen.¹¹ Indien de rechtbank in het geheel geen belangenafweging heeft gemaakt is sprake van een - op dit punt - ongemotiveerde beslissing.

Gemotiveerde beslissing – alleen toewijzing bij kennelijke misslag of nieuwe feiten

- 2.7. Indien, zoals hier het geval is en onder Hoofdstuk 3 nader zal worden toegelicht, sprake is van een *gemotiveerde* beslissing, kan schorsing alleen plaatsvinden in uitzonderlijke gevallen, namelijk: (i) als er zich nieuwe feiten voordoen, die zich niet voordeden ten tijde van de uitspraak, of (ii) sprake is van een kennelijke misslag.¹²
- 2.8. De Staat beroept zich niet op nieuwe feiten, zodat dit onderwerp verder onbesproken kan blijven. Wel stelt hij dat als uw hof zou oordelen dat er sprake is van een gemotiveerde beslissing, deze zou berusten op een kennelijke misslag.¹³
- 2.9. Van belang bij het beoordelen van de vraag of er sprake is van een kennelijke misslag, is dat deze misslag specifiek moet zien op de *beslissing tot uitvoerbaarheid bij voorraad*.¹⁴ Een kennelijke misslag wordt verder niet lichtvaardig aangenomen. Het Gerechtshof 's- Hertogenbosch bracht het strikte toetsingskader in een uitspraak uit 2022 als volgt tot uitdrukking (onderstrepingen advocaat):

“Om te kunnen concluderen dat van een tot schorsing van de tenuitvoerlegging nopende feitelijke of juridische misslag sprake is, is ten minste vereist dat dit klaarblijkelijk het geval is. Dat wil zeggen dat reeds op het eerste gezicht dus zonder relevant nader feitelijk of juridisch onderzoek, zonder meer duidelijk is dat een feitelijk of juridisch oordeel in een bepaalde rechtsoverweging onjuist is.”¹⁵

- 2.10. De maatstaf is door uw eigen hof onder meer omschreven als (onderstrepingen advocaat) een “zo evidente of aperte vergissing in het recht of de feiten (...), dat daarover geen redelijke twijfel kan bestaan”¹⁶ en alleen schorsing rechtvaardigt “Indien naar objectieve maatstaven buiten twijfel staat dat een beslissing evident onjuist is”.¹⁷ Het gaat hier dus om een uitzonderlijk hoge drempel, die ook specifiek is toegepast bij klachten over een beweerdelijk treden buiten de rechtsstrijd.¹⁸
- 2.11. De Staat stelt zich blijkens zijn Incidentele Memorie op het standpunt dat de rechtbank met het Mitigatiebevel buiten de grenzen van de rechtsstrijd is getreden zodat de motivering van de uitvoerbaarheid bij voorraad niet op het Mitigatiebevel betrekking heeft en in zoverre sprake is van een ongemotiveerde beslissing. Zoals Greenpeace

¹¹ Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2026, r.o. 5.4.3

¹² Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2026, r.o. 5.3.6 onder (iv) en (v), 5.4.3 & 5.8(c).

¹³ Incidentele Memorie, par. 3.20.

¹⁴ Dit volgt duidelijk uit de formulering van Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2026, r.o. 5.4.3.

¹⁵ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 22 februari 2022, ECLI:NL:GHSHE:2022:541, r.o. 3.9.

¹⁶ Gerechtshof Den Haag 17 september 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:1572, r.o. 5.

¹⁷ Gerechtshof Den Haag, 4 februari 2020, ECLI:NL:GHDHA:2020:708, r.o. 12

¹⁸ Zie bijvoorbeeld: Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 22 juli 2025, ECLI:NL:GHARL:2025:4583, Gerechtshof 's-Hertogenbosch, 6 februari 2024 ECLI:NL:GHSHE:2024:350, Gerechtshof Amsterdam; 24 november 2020; ECLI:NL:GHAMS:2020:3248, Rechtbank Limburg 19 december 2022 ECLI:NL:RBLIM:2022:10170, Rechtbank Noord-Holland, 3 augustus 2020, ECLI:NL:RBNHO:2020:5979.

Nederland in deze Memorie van Antwoord zal toelichten, is de rechtbank met het Mitigatiebevel niet buiten de grenzen van de rechtsstrijd getreden, althans is dat niet bij een eerste oogopslag zó evident dat sprake is van een kennelijke misslag. Of het Mitigatiebevel stand kan houden is een vraag die in het hoger beroep aan de orde moet komen. Voor de beantwoording van die vraag is een nadere inhoudelijke beoordeling nodig, waarvoor in het kader van dit incident geen plaats is.¹⁹

Ongemotiveerde beslissing

- 2.12. Alleen indien uw hof tot het oordeel zou komen dat voor wat betreft het oordeel over de uitvoerbaarheid bij voorraad sprake is van een *ongemotiveerde* beslissing dient er een belangenafweging plaats te vinden binnen de door de Hoge Raad vastgestelde strikte kaders zoals hierboven beschreven in par. 2.2. Greenpeace Nederland licht verderop in deze Memorie van Antwoord toe dat een dergelijke belangenafweging niet tot de slotsom kan leiden dat het Mitigatiebevel wordt geschorst.
- 2.13. In één uitspraak in de feitenrechtspraak sinds het arrest van de Hoge Raad uit 2019 is voorbijgegaan aan dit toetsingskader. Greenpeace Nederland zal in hoofdstuk 6 toelichten waarom die uitspraak, die de Staat centraal stelt in haar incidentele memorie, niet relevant is voor de beoordeling van deze zaak.

3. Er is sprake van een gemotiveerde beslissing over de uitvoerbaarheid bij voorraad.

- 3.1. De rechtbank is in het Vonnis tot een gemotiveerde beslissing ten aanzien van de uitvoerbaarverklaring bij voorraad van het Mitigatiebevel gekomen, nadat de Staat daartegen bezwaar had gemaakt. Dit blijkt duidelijk uit r.o. 11.59-11.62 van het Vonnis.
- 3.2. De rechtbank maakt in die rechtsoverwegingen in het kader van de gevorderde uitvoerbaarverklaring bij voorraad van het Mitigatiebevel een belangenafweging tussen de belangen van de Staat enerzijds, en de belangen van de inwoners van Bonaire (voor wie Greenpeace Nederland in deze procedure opkomt) anderzijds. Op grond hiervan oordeelt de rechtbank dat het Mitigatiebevel uitvoerbaar bij voorraad dient te zijn. De rechtbank heeft hierbij expliciet het toetsingskader uit het arrest van de Hoge Raad uit 2019 toegepast, zoals blijkt uit voetnoot 305 in r.o. 11.61 dat een verwijzing naar dit arrest bevat. Daarmee is de uitvoerbaarverklaring bij voorraad van het Mitigatiebevel evident gemotiveerd. Dat ligt ook in de rede, gezien de wijze waarop de rechtbank tot het Mitigatiebevel is gekomen. Greenpeace Nederland licht dit hierna toe.
- 3.3. Greenpeace Nederland heeft de Staat in januari 2024 namens de inwoners van Bonaire (en samen met acht individuele eisers) gedagvaard vanwege schendingen van hun grondrechten in het kader van bescherming tegen gevaarlijke klimaatverandering. De rechtbank heeft na twee jaar procesvoering in het Vonnis de ernstige gevaren van klimaatverandering in het algemeen (r.o. 4.32-4.38 en r.o. 10.8-10.14) en specifiek voor

¹⁹ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 22 juli 2025, ECLI:NL:GHARL:2025:4583, r.o. 3.6; Gerechtshof 's-Hertogenbosch, 6 februari 2024, ECLI:NL:GHSHE:2024:350, r.o. 3.6; Gerechtshof Amsterdam 24 november 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:3248, r.o. 2.5.

Bonaire en haar inwoners (r.o. 4.1-4.31 en r.o. 11.3) vastgesteld. Verder heeft de rechtbank het relevante verdragsrecht over klimaatverandering, waaraan ook de Staat zich heeft gecommitteerd, vastgesteld (hfdst 5) en toegepast (hfdst. 10). Over dit alles is uitvoerig partijdebat gevoerd, zowel op schrift als ter zitting. Partijen hebben zich verder kunnen uitlaten over verschillende vragen die de rechtbank zowel voorafgaand aan de zitting als tijdens de zitting heeft gesteld over de materie.

- 3.4. In het Vonnis heeft de rechtbank een schending van artikel 8 en 14 EVRM vastgesteld (r.o. 11.48) en geoordeeld dat er sprake is van een rechtsplicht die op de Staat rust om het recht op leven, gezondheid, welzijn én het recht om de eigen cultuur te beleven van de inwoners van Bonaire te beschermen tegen de negatieve gevolgen van klimaatverandering (r.o. 11.51). Op grond van artikel 3:296 BW is de Staat veroordeeld tot nakoming van die plicht, onder meer door het Mitigatiebevel.
- 3.5. Over de uitvoerbaarheid bij voorraad van de te geven veroordelingen heeft tussen partijen zowel schriftelijk als mondeling debat plaatsgevonden.²⁰
- 3.6. Daarbij heeft de Staat de rechtbank uitdrukkelijk verzocht de vorderingen II.a, II.b, II.c, IV, V en VIII niet uitvoerbaar bij voorraad te verklaren, maar heeft hij een dergelijk verzoek *niet* gedaan ten aanzien van de mitigatievorderingen VI, VII en IX.²¹ Dat is relevant nu het Mitigatiebevel het mindere van vorderingen VI en VII betreft. De Staat heeft dus een weloverwogen selectie gemaakt tussen de vorderingen en besloten dat indien de rechtbank hem zou veroordelen tot het vaststellen van het gevorderde carbonbudget (kort samengevat - vordering VI) en hem daarnaast zou veroordelen binnen dat carbonbudget nieuwe klimaatdoelen te formuleren (kort samengevat - vordering VII) die veroordelingen ten uitvoer gelegd zouden kunnen worden hangende een eventueel hoger beroep. Greenpeace Nederland merkt daarbij op dat de Staat ook in het kader van dit incident niet bepleit dat nakoming van het Mitigatiebevel onmogelijk is.
- 3.7. De rechtbank heeft in r.o. 11.59 – 11.62 van het Vonnis besloten dat de toe te wijzen bevelen uitvoerbaar bij voorraad moeten worden verklaard, en dit aldaar gemotiveerd.
- 3.8. Op grond van het voorgaande stelt Greenpeace Nederland zich op het standpunt dat (evident) sprake is van een gemotiveerd vonnis als het gaat om de beslissing van de rechtbank het Mitigatiebevel uitvoerbaar bij voorraad te verklaren. Dat betekent dat er geen enkele aanleiding bestaat om ondanks de door de rechtbank gemotiveerde beslissing opnieuw een volledige belangenafweging te maken. Dit zou in strijd zijn met het door de Hoge Raad vastgestelde toetsingskader.
- 3.9. Dat toetsingskader bepaalt dat bij deze stand van zaken schorsing van het Mitigatiebevel uitsluitend mogelijk is indien sprake is van nieuwe feiten dan wel van een kennelijke misslag. De Staat beroept zich uitsluitend op het bestaan van een kennelijke misslag.

²⁰ Dagvaarding, p.209, Conclusie van Antwoord, par 16.5 – 16.9, Conclusie van repliek par 20.20, conclusie van dupliek par 9.1 – 9.4, proces-verbaal van de zitting, p.21-22

²¹ Conclusie van antwoord, par 16.5.

Greenpeace Nederland licht hierna toe dat daarvan geen sprake is. De rechtbank heeft daarbij als gezegd overwogen dat in dat verband – in lijn met de jurisprudentie van de Hoge Raad - een belangenafweging moet worden gemaakt en is vervolgens tot de slotsom gekomen dat de door Greenpeace Nederland aangevoerde belangen prevaleren boven die van de Staat.

4. Er is geen sprake van een kennelijke misslag

- 4.1. Volgens de Staat is de rechtbank met het Mitigatiebevel buiten de grenzen van de rechtsstrijd getreden. De reden daarvoor is volgens de Staat dat de rechtbank bij het Mitigatiebevel twee aspecten heeft betrokken waarover geen of onvoldoende debat heeft plaatsgevonden. Dat zijn het oordeel om de uitstoot van lucht- en zeevaart bij de nieuw te formuleren klimaatdoelen te betrekken en de termijn waarbinnen die doelen in wetgeving moeten zijn opgenomen. Dit levert volgens de Staat een kennelijke misslag op en rechtvaardigt dat het gehele Mitigatiebevel wordt geschorst.²² Greenpeace Nederland bespreekt deze elementen hieronder afzonderlijk.

Uitstoot lucht- en zeevaart

- 4.2. Volgens de Staat heeft over de uitstoot van lucht- en zeevaart geen debat plaats kunnen vinden, nu Greenpeace Nederland deze uitstoot uitdrukkelijk buiten haar vordering heeft gelaten.

Het Mitigatiebevel valt binnen de kaders van de vorderingen

- 4.3. Greenpeace Nederland heeft haar vorderingen gelaagd opgebouwd. De primaire vorderingen dwongen de Staat tot een ambitieus klimaatbeleid, als onderdeel waarvan de Staat de emissie vanaf het Nederlandse grondgebied in 2040 tot netto-nul zou moeten hebben gereduceerd (vordering V). Met de meest subsidiaire vordering vorderde Greenpeace Nederland de Staat het eigen, in de Klimaatwet neergelegde klimaatbeleid na te komen.
- 4.4. Greenpeace Nederland heeft haar vorderingen ingesteld tegen de achtergrond van de (minimum) verplichtingen die voor de Staat voortvloeien uit het internationale recht. Het EVRM, het VN-Klimaatverdrag en de daaruit voortvloeiende afspraken die op de verschillende klimaattoppen zijn gemaakt, zoals het Parijs Akkoord, vormen onder meer belangrijke bronnen van die verplichtingen.
- 4.5. Vorderingen IV en V zijn ambitieus, maar vloeien voort uit de forse historische emissies van Nederland en zijn in lijn met internationaal aanvaarde uitgangspunten over hoe de noodzakelijke klimaatinspanning wereldwijd over de landen moet worden verdeeld. Greenpeace Nederland heeft binnen het kader van deze vorderingen besloten de uitstoot van lucht- en zeevaart niet mee te nemen.²³ Dat betekent uiteraard niet dat Greenpeace Nederland van mening is dat de Staat geen verplichting heeft om die uitstoot te reduceren. Een dergelijke verplichting bestaat – zoals de rechtbank heeft

²² Incidentele Memorie, par 3.20.

²³ Pleitnota Greenpeace par 4.23

vastgesteld - immers ook wel degelijk op grond van het internationaal recht, waarop Greenpeace Nederland zich ook uitdrukkelijk heeft beroepen.

- 4.6. De rechtbank heeft het Nederlandse klimaatbeleid getoetst aan de klimaatafspraken waaraan de Staat zich volgens de rechtbank in internationaal verband heeft gecommitteerd. Onderdeel van die afspraken is artikel 3 lid 3 van het VN Klimaatverdrag, waaruit voortvloeit dat nationale klimaatdoelen 'alle economische sectoren moeten bestrijken' en dus rekening moeten houden met de uitstoot van lucht- en zeevaart.²⁴ Artikel 4(4) Parijs Akkoord neemt hetzelfde principe tot uitgangspunt met de verplichting tot het stellen van 'absolute emissiereductiedoelen voor de gehele economie'.
- 4.7. De rechtbank heeft partijen voorafgaand aan de zitting gevraagd zich uit te laten over de uitstoot van lucht- en zeevaart, waarmee dit onderwerp onderdeel van het partijdebat is geworden (zie hierna par 4.10 e.v.). Vervolgens heeft de rechtbank in het Vonnis geconcludeerd dat het Nederlandse klimaatbeleid met die uitstoot geen rekening houdt en onder meer als gevolg daarvan geen fair share oplevert. Dat heeft de rechtbank geleid tot het Mitigatiebevel, dat de rechtbank heeft vormgegeven als het mindere van de subsidiaire vorderingen VI en VII van Greenpeace Nederland. Dat bevel ligt als gevolg van het betrekken van de uitstoot van lucht- en zeevaart qua ambitie boven het huidige klimaatbeleid (het meest subsidiair gevorderde door Greenpeace Nederland) maar ruim onder de ambitie die in de vorderingen (IV en) V besloten ligt. Immers, het Mitigatiebevel neemt tot uitgangspunt dat de Nederlandse uitstoot in 2050 netto nul is, terwijl vordering V uitgaat van klimaatneutraliteit in 2040.

NB: Voor zover de Staat in zijn Incidentele Memorie met zijn verwijzing naar het Herstelvonnis in par 3.6 heeft willen betogen dat de rechtbank met de uitdrukkelijke verwijzing naar artikel 4(1) Parijs Akkoord heeft beoogd te zeggen dat de Staat niet gehouden is om bij de klimaatdoelen uitstoot van lucht- en zeevaart te betrekken is dat onjuist. De rechtbank heeft in het Herstelvonnis bevestigd dat de verwijzing in 12.2 van het Vonnis naar artikel 4(1) Parijs Akkoord juist is, maar heeft daarmee *niet* gezegd dat de Staat niet gebonden is aan de verplichting ex artikel 4(4) Parijs Akkoord om klimaatdoelen te formuleren die op de gehele economie betrekking hebben.

- 4.8. Bij deze stand van zaken kan niet worden volgehouden dat de rechtbank buiten de grenzen van de rechtsstrijd is getreden door de uitstoot van lucht- en zeevaart bij het Mitigatiebevel te betrekken. Dit bevel is gegeven tegen de achtergrond van de duidelijke verplichtingen die voor de Staat uit het internationale recht voortvloeien en die ook de grondslag hebben gevormd voor de vorderingen van Greenpeace Nederland, en is op de zitting uitdrukkelijk onderdeel geweest van het partijdebat.
- 4.9. In het licht van het voorgaande ook kan het standpunt van de Staat dat het Mitigatiebevel niet het "mindere" zou betreffen van de vorderingen die Greenpeace Nederland heeft

²⁴ Vonnis, r.o. 11.13.3.

ingesteld,²⁵ niet worden gevolgd. Greenpeace Nederland verwacht in hoger beroep een discussie over de vraag of het Mitigatiebevel in stand moet blijven. Dat is waar die discussie ook thuishoort. Op dit moment is echter niet zó evident dat de rechtbank met dit bevel buiten de grenzen van de rechtsstrijd is getreden, dat sprake is van een kennelijke misslag die schorsing van het Mitigatiebevel rechtvaardigt.

Partijen hebben over de uitstoot van lucht- en zeevaart gedebatteerd

4.10. De stelling van de Staat dat geen debat over lucht- en zeevaart heeft kunnen plaatsvinden, is aantoonbaar onjuist.

4.11. De rechtbank heeft in de aanloop naar de zitting aan partijen de volgende vraag gesteld:

“Greenpeace stelt in §26.61 van de dagvaarding dat waar het door het IPCC berekende mondiale reductiepad rekening houdt met uitstoot van luchtvaart en zeevaart, het Nederlandse (op het EU beleid gebaseerde) reductiepad dat niet doet. Klopt dit? En zo ja: wat zijn hiervan volgens partijen de consequenties voor de beoordeling van de vorderingen?”

4.12. Greenpeace Nederland heeft zich in haar pleitnota in par 4.13 – 4.23 uitgelaten over de in Nederland aanwezige bunkerbrandstoffen en wat het voor het klimaatbeleid zou betekenen als de Staat daarmee rekening zou houden.

4.13. De Staat is in de laatste pagina van zijn pleitnota op dit onderwerp ingegaan.²⁶

4.14. De vraag van de rechtbank heeft partijen dus uitdrukkelijk in de gelegenheid gesteld zich over dit onderwerp uit te laten en beide partijen hebben van die gelegenheid ook gebruik gemaakt. Daarmee is in elk geval geen sprake van een veroordeling waarover geen partijdebat is geweest. Dat de Staat zich niet heeft uitgelaten over welke impact het betrekken van lucht- en zeevaart voor de klimaatdoelen heeft, is een keuze van de Staat geweest die nu niet in het nadeel van Greenpeace Nederland kan werken.

Inhoudelijke bezwaren kunnen niet tot schorsing leiden

4.15. Zoals onder het juridisch kader uiteengezet, kan dit incident niet dienen als een verkapt hoger beroep. Voor een herbeoordeling van de inhoudelijke juistheid van de beslissingen, oordelen en overwegingen van de rechtbank, bestaat in dit incident geen ruimte. Verschillende argumenten van de Staat in zijn Incidentele Memorie zijn echter gericht tegen de inhoudelijke juistheid van het Vonnis. Voor een dergelijke discussie is in dit incident geen plaats. Greenpeace Nederland verzoekt uw hof alleen daarom al voorbij te gaan aan deze stellingen.

4.16. Enkel voor zover relevant kan Greenpeace Nederland hier verder het volgende over opmerken.

²⁵ Incidentele Memorie, par. 3.21.

²⁶ Pleitnota Staat, p. 38.

- 4.17. De Staat stelt onder verwijzing naar een document van het IPCC uit 1999 dat er verschillende opties zijn om met de uitstoot van lucht- en zeevaart rekening te houden en dat er geen internationale consensus bestaat over welke optie de juiste is.²⁷
- 4.18. De Staat miskent met deze stelling dat er weliswaar geen consensus bestaat over *de manier waarop* de uitstoot van lucht- en zeevaart bij de nationale klimaatdoelen moet worden betrokken, maar dat over *de verplichting* om die uitstoot mee te nemen wel degelijk bindende afspraken zijn gemaakt.
- 4.19. De rechtbank heeft in het Vonnis geoordeeld dat de uitstoot van lucht- en zeevaart in de VN-minimumnorm is meegenomen, maar dat deze uitstoot in de Nederlandse doelstellingen niet of niet geheel, en in de Europese doelstellingen slechts gedeeltelijk wordt meegenomen. Dit staat volgens de rechtbank op gespannen voet met artikel 3 lid 3 van het VN-klimaatverdrag dat voorschrijft dat klimaatbeleid betrekking moet hebben op alle economische sectoren.²⁸
- 4.20. Zoals gezegd bestaat binnen het bestek van dit incident geen ruimte voor herbeoordeling van dat - overigens correcte - oordeel. Dat betekent dat binnen het kader van dit schorsingsincident te gelden heeft dat er voor de Staat een verplichting bestaat om de uitstoot van lucht- en zeevaart bij het formuleren van de nationale klimaatdoelen te betrekken. De overweging van de rechtbank dat de Staat met het Mitigatiebevel enkel wordt veroordeeld tot naleving van verplichtingen die hij al op zich had genomen, is daarom juist, althans getuigt niet van een kennelijke misslag.
- 4.21. Dat er vervolgens geen internationale afspraken zijn gemaakt over de manier waarop die uitstoot aan de verschillende landen moet worden toegerekend en is volstaan met een rapportageverplichting, doet geen afbreuk aan de verplichting om binnen de nationale klimaatdoelen met die uitstoot rekening te houden.
- 4.22. Dit gebrek aan internationale afspraken vereist enkel dat de Staat beleidskeuzes moet maken tussen de verschillende opties die hem ter beschikking staan op basis van de best beschikbare wetenschap. De Staat heeft in eerste aanleg uitvoerig bepleit dat die beleidsvrijheid hem (onbeperkt) toekomt. De rechtbank heeft onder verwijzing naar (inter)nationale rechtspraak vastgesteld dat de Staat ten aanzien van de middelen die hij inzet om het klimaatdoel te bereiken een ruime beleidsvrijheid heeft, zolang die middelen maar wel geschikt zijn.²⁹ Ook de juistheid van dat oordeel ligt in dit incident niet ter beoordeling voor.
- 4.23. Tegen die achtergrond valt niet goed te begrijpen wat de Staat nu wil zeggen met zijn stelling dat er verschillende opties zijn om met de uitstoot van lucht- en zeevaart rekening te houden.³⁰ Het komt Greenpeace Nederland voor dat de rechtbank de Staat juist de

²⁷ Incidentele Memorie, par. 3.8.

²⁸ Vonnis, r.o. 11.13.3.

²⁹ Vonnis, r.o. 11.7 en 10.22.

³⁰ Incidentele Memorie, par 3.12.

vrijheid heeft gelaten die hij zo vurig heeft bepleit. Dat de Staat bepaalde beleidskeuzes niet *wenst* te maken, rechtvaardigt geen schorsing van het Mitigatiebevel.

Tussenconclusie

- 4.24. De conclusie uit het voorgaande is dat de rechtbank met het Mitigatiebevel niet buiten de grenzen van de rechtsstrijd is getreden door daarin de uitstoot van lucht- en zeevaart te betrekken. Het Mitigatiebevel valt binnen het bestek van hetgeen Greenpeace Nederland heeft gevorderd. Deze verplichting vloeit voort uit het internationale recht, het onderwerp is onderdeel van het partijdebat geweest en er is vervolgens ter zitting voldoende gelegenheid geboden om over dit deel van de Nederlandse emissie te debatteren. In elk geval is niet zo evident dat de rechtbank op dit punt buiten de grenzen van de rechtsstrijd is getreden dat sprake is van een kennelijke misslag die schorsing van het - gehele - Mitigatiebevel rechtvaardigt.

Termijn

- 4.25. De Staat betoogt ten tweede dat de rechtbank buiten de grenzen van de rechtsstrijd is getreden door aan het Mitigatiebevel een termijn van 18 maanden te verbinden. Ook dat betoog faalt.
- 4.26. Ten eerste is aan vordering VI een termijn van zes maanden gekoppeld en betreft de aan het Mitigatiebevel gekoppelde termijn in zoverre het mindere van die vordering. Als de Staat van mening was geweest dat die termijn onhaalbaar was dan had het op de weg van de Staat gelegen daartegen verweer te voeren. Ten tweede zijn de vorderingen van Greenpeace Nederland ingesteld tegen de achtergrond van een gestelde, en inmiddels door de rechtbank vastgestelde, mensenrechtenschending. Mede in het licht van de vereisten van artikel 8 EVRM dat eventuele maatregelen tijdig en effectief zouden moeten zijn, was voor de Staat voldoende voorzienbaar dat aan een toe te wijzen bevel een termijn zou worden verbonden.
- 4.27. De Staat stelt uitdrukkelijk *niet* dat naleving binnen 18 maanden onmogelijk is. Hij voert slechts aan dat een wijziging van een wet in formele zin (hetgeen de Klimaatwet is) doorgaans 18 tot 30 maanden vergt en dat de regering daarbij afhankelijk is van het parlement. De termijn van 18 maanden ligt dus volgens de Staat zelf binnen de reguliere periode die voor een wetgevingstraject geldt.
- 4.28. Greenpeace Nederland vraagt zich overigens af wat de reguliere doorlooptijd van een wetgevingsproces voor betekenis heeft in een situatie waarin de Staat in een vonnis is veroordeeld tot het aanscherpen van het klimaatbeleid. De urgentie van het klimaatprobleem staat niet ter discussie. De Staat is daarom gehouden alles op alles te zetten om aan het Mitigatiebevel te voldoen. Voor zover het benodigde wetgevingstraject daarbij dus binnen 18 maanden moet worden uitgevoerd, dient de Staat daarvoor te zorgen. Er zijn verschillende voorbeelden uit het recente verleden waarin is gebleken dat wetgevingstrajecten snel kunnen worden doorlopen. Greenpeace Nederland wijst bijvoorbeeld op de snelheid waarmee de Staat (wettelijke) maatregelen wist te treffen tegen de COVID-19 pandemie.

- 4.29. Het is verder onduidelijk wat de Staat beoogt te bereiken met de gestelde afhankelijkheid die de regering zou hebben van het parlement. Het is niet 'de regering' die is veroordeeld, maar de Staat der Nederlanden. Zowel de regering als het parlement maken deel uit van de Staat en als zodanig is dus niet alleen de regering, maar ook het parlement verantwoordelijk voor en gehouden tot naleving van de in het Vonnis opgelegde verplichtingen en daartoe alles te doen dat in hun macht ligt. Ook wat de 18 maanden-termijn betreft is dus geen sprake van een oordeel dat zó evident buiten de grenzen van de rechtsstrijd treedt dat kan worden gesproken van een kennelijke misslag die schorsing van het (gehele) Mitigatiebevel rechtvaardigt. Greenpeace Nederland is van mening dat ook indien de Staat niet kan worden verweten dat over de exacte omvang van de termijn geen debat heeft plaatsgevonden, alleen het gebrek aan debat op dit punt, in het licht van het feit dat de Staat niet in de onmogelijkheid verkeert om binnen die termijn aan het Mitigatiebevel uitvoering te geven, onvoldoende is om het Mitigatiebevel als kennelijke misslag aan te merken en schorsing daarvan te rechtvaardigen.
- 4.30. Op grond van het bovenstaande concludeert Greenpeace Nederland dat de rechtbank het Mitigatiebevel gemotiveerd uitvoerbaar bij voorraad heeft verklaard en met het bevel niet buiten de grenzen van de rechtsstrijd is getreden. In elk geval is dat niet zó evident dat sprake is van een kennelijke misslag. Dit wordt ondersteund door het oordeel van de rechtbank in het Herstelvonnissen waarin zij heeft bevestigd dat er "geen sprake van fouten" is in het Vonnis.³¹ De door de Staat aanvoerde omstandigheden vormen daarmee geen grond voor een schorsing van het Mitigatiebevel.

5. Belangenafweging kan niet leiden tot schorsing

- 5.1. Voor zover uw hof van oordeel zou zijn dat de beslissing om het Mitigatiebevel uitvoerbaar bij voorraad te verklaren niet gemotiveerd zou zijn, voert Greenpeace Nederland het volgende aan. In dit geval dient een belangenafweging plaats te vinden conform de door de Hoge Raad geschetste kaders. Daaruit volgt onder meer dat schorsing alleen kan plaatsvinden indien de door de Staat aangevoerde belangen van zodanig zwaar gewicht zijn dat zij een afwijking rechtvaardigen van het uitgangspunt dat een veroordeling hangende een hogere voorziening uitvoerbaar dient te zijn.
- 5.2. Deze beoordeling moet bovendien plaatsvinden met inachtneming van de beslissingen, oordelen en vaststellingen van de rechtbank in het Vonnis (vgl. hoofdstuk 2). Een van deze vaststellingen is het grote gewicht dat de rechtbank heeft toegekend aan de bescherming tegen klimaatverandering. Ook de internationale rechtspraak kent aan dit belang groot gewicht toe. Greenpeace Nederland wijst in dit verband op de overweging van het EHRM in het KlimaSeniorinnen-arrest, waarbij de Rechtbank in het Vonnis nauw

³¹ Herstelvonnissen, r.o. 2.4.

heeft beoogd aan te sluiten: “*the Court finds it justified to consider that climate protection should carry considerable weight in the weighing-up of any competing considerations*”.³²

- 5.3. Naleving van het Mitigatiebevel is één van de middelen waarmee de Staat de vastgestelde schending van de mensenrechten op Bonaire kan beëindigen. Deze procedure gaat in de kern om de belangen van de inwoners van Bonaire, die Greenpeace in deze procedure behartigt.³³ Voor de inwoners van Bonaire heeft een schorsing van het Mitigatiebevel een gigantische impact. Dat blijkt wederom uit de verklaring die Greenpeace Nederland als productie aan deze memorie voegt.
- 5.4. Een schorsing betekent dat gedurende de periode van het hoger beroep – naar verwachting 2 tot 3 jaar – noodzakelijke maatregelen ter bestrijding van gevaarlijke klimaatverandering uitblijven en ook niet worden voorbereid. Als de Staat besluit dat wetgeving noodzakelijk is voor nakoming en vervolgens 18 tot 30 maanden over dit wetgevingsproces doet, zoals hij stelt voor dit soort processen gebruikelijk is,³⁴ zullen nieuwe klimaatdoelen – voor zover uw hof het Vonnis in zoverre zou bekrachtigen – pas na 2030 gereed zijn. Hierdoor wordt de noodzakelijke en verplichte reductie van broeikasgasemissies uitgesteld. Dat heeft gevolgen die niet achteraf kunnen worden hersteld. Emissiereducties die in de komende jaren uitblijven, kunnen later niet eenvoudig worden ingehaald, omdat gedurende die periode extra broeikasgassen (cumulatief hoge emissies) in de atmosfeer terechtkomen en bijdragen aan verdere opwarming van de aarde.
- 5.5. Voor de inwoners van Bonaire betekent dit een grotere blootstelling aan de gevolgen van klimaatverandering, terwijl de rechtbank juist heeft vastgesteld dat zij reeds nu bijzonder kwetsbaar zijn voor die gevolgen. Hun eiland wordt op dit moment al getroffen door extreme hitte, zeespiegelstijging, overstromingen en andere schade als gevolg van tropische stormen en hevige neerslag. De gevolgen zijn verstrekkend en raken niet alleen de volksgezondheid, maar ook natuur, cultuur, infrastructuur, toerisme en de economie als geheel.³⁵ Tegen 2050 zullen naar verwachting laaggelegen delen van Bonaire – waar een belangrijk deel van de bebouwing en het Bonairiaans cultureel erfgoed zich bevindt – onder water staan als gevolg van klimaatverandering.³⁶ Iedere verdere centigrad temperatuurstijging heeft dus voor de inwoners van Bonaire verstrekkende gevolgen. Een schorsing van het Mitigatiebevel leidt daarmee tot reële en grotendeels onomkeerbare schade voor de inwoners van Bonaire.
- 5.6. Indien de Staat pas na 2030 zou hoeven te voldoen aan het Mitigatiebevel, betekent dit dat hij disproportioneel blijft bijdragen aan klimaatverandering en daarmee de mensenrechten van inwoners van Bonaire blijft schenden. De rechtbank heeft bovendien vastgesteld dat de omstandigheden op Bonaire in de richting wijzen van een noodzaak

³² Europees Hof voor de Rechten van de Mens 9 april 2024, nr. 53600/20, ECLI:CE:ECHR:2024:0409JUD005360020 (*Verein KlimaSeniorinnen/Zwitserland*), r.o. 542.

³³ Incidentele Memorie, par. 5.5.

³⁴ Incidentele Memorie, par. 4.3.

³⁵ Vonnis, r.o. 4.14 – 4.31, 11.3.1, 11.3.4, 11.24.2, 11.46.

³⁶ Vonnis, r.o. 11.24.2.

tot het *eerder* nemen van meer mitigatiemaatregelen.³⁷ Door dergelijke maatregelen achterwege te laten, handelt de Staat niet alleen in strijd met artikel 8 EVRM, maar ook met het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM.³⁸ De bewoners van Bonaire worden immers harder getroffen door de gevolgen van klimaatverandering en genieten minder bescherming daartegen dan de inwoners van Europees Nederland. Als het Mitigatiebevel wordt geschorst blijft deze discriminatoire situatie in stand.

- 5.7. Dit alles is extra wrang nu de Staat de risico's van klimaatverandering al decennia kent en deze tegen zeer aanvaardbare kosten had kunnen adresseren door veel eerder een adequaat reductiebeleid te voeren, zoals hij in internationaal verband ook heeft afgesproken. De Staat heeft die afspraken echter naast zich neergelegd en de ogen gesloten voor de gevolgen die dat heeft voor de leefomgeving van de inwoners van Bonaire gesloten. Ook nu accepteert de Staat kennelijk dat de schending van de rechten van de inwoners van Bonaire nog langer voortduurt, omdat anders geen 'zorgvuldige afweging van belangen' kan worden gemaakt. Daarbij lijkt de Staat kennelijk met name de belangen van derden op het oog te hebben.³⁹ Greenpeace Nederland vraagt zich af wanneer de Staat de belangen van de inwoners van Bonaire vooropstelt.
- 5.8. Uit alle rapporten en artikelen die sinds het Vonnis zijn verschenen blijkt verder dat de ernst van de klimaatcrisis niet afneemt, maar toeneemt. De landen blijven gezamenlijk te veel uitstoten en de temperatuur blijft stijgen. Er zijn deze zomer over al verschillende hitte- en droogtereclen gesneuveld. Bonaire is hierop geen uitzondering. Zo is het zeewater dit jaar extreem warm rondom Bonaire. Hierdoor is veel koraal doodgegaan, en dreigt al het koraal te verdwijnen.⁴⁰ Nooit is het dus urgenter geweest dat elk land, waaronder de Staat, het zijne doet om klimaatverandering tegen te gaan en daaraan zijn eigen 'fair share' bijdraagt.
- 5.9. Al deze omstandigheden ondersteunen dat het belang van de inwoners van Bonaire om door hun overheid beschermd te worden tegen klimaatverandering moet prevaleren boven organisatorische en uitvoeringsgerelateerde bezwaren die de Staat aanvoert en het door de Staat gestelde belang om niet voor een voldongen feit te worden gesteld.⁴¹
- 5.10. Het argument dat voor de Staat onduidelijk is waartoe hij is veroordeeld⁴² kan ten slotte ook geen grond voor schorsing vormen. Dit verwijt houdt verband met de beleidsvrijheid die de Staat zelf heeft bepleit en betreft bovendien de inhoud en reikwijdte van het Vonnis en behoort daarmee in het hoger beroep.

³⁷ Vonnis, r.o.1.5.

³⁸ Vonnis, r.o.1.5.

³⁹ Incidentele Memorie, par 5.3.

⁴⁰ NOS, 3 augustus 2026, Koraal Bonaire dreigt te verdwijnen, nog geen 10 procent over, <https://nos.nl/artikel/2625332-koraal-bonaire-dreigt-te-verdwijnen-nog-geen-10-procent-over>.

⁴¹ Incidentele Memorie, par 5.4.

⁴² Incidentele Memorie, par 5.2.

6. Beroep op Afghaanse bewakers-arrest door Staat gaat niet op

- 6.1. De Staat verwijst naar één uitspraak uit de feitenrechtspraak waarin uw Hof schorsing van een uitvoerbaar bij voorraad verklaard vonnis heeft bevolen en stelt dat de conclusies uit dat arrest relevant zouden zijn voor de beoordeling van deze zaak.⁴³ Dat is echter niet het geval, om de volgende redenen.
- 6.2. Die zaak betrof een unieke casuspositie, waar (voor zover Greenpeace Nederland bekend) voor de eerste en enige keer een Hof in een zaak op basis van artikel 351 Rv oordeelde dat er sprake was van een *gemotiveerd* vonnis, maar dat de omstandigheden dermate bijzonder waren dat er *toch* een belangenafweging moest plaatsvinden.⁴⁴ Dit kwalificeert als een afwijking van het in 2019 vastgestelde toetsingskader van de Hoge Raad (het oordeel van het Hof is niet voorgelegd in cassatie).⁴⁵
- 6.3. Voor een dergelijk oordeel is in deze zaak geen ruimte. Dat is alleen al niet het geval nu, zoals in hoofdstuk 4 toegelicht, in deze zaak partijdebat heeft plaatsgevonden over de twee onderwerpen waar de Staat over klaagt. Een cruciaal element voor uw Hof om in de *Afghaanse bewakers*-zaak af te wijken van het toetsingskader lijkt te zijn geweest dat tussen partijen vaststond dat over de veroordeling in eerste aanleg geen partijdebat was geweest.⁴⁶
- 6.4. Ook achtte uw Hof van doorslaggevend belang dat de rechter in eerste aanleg de ingestelde veegvordering had aangegrepen om een eigen oplossing te bedenken die “in zekere zin ook verder gaat dan de wel gevorderde veroordeling” en die niet kwalificeerde als het mindere van het gevorderde.⁴⁷ Ook deze elementen doen zich, als toegelicht, niet voor in deze zaak.
- 6.5. Alleen daarom al komt volgens Greenpeace Nederland geen relevantie toe aan het *Afghaanse bewakers*-arrest voor de beoordeling van deze zaak. Er is geen reden om, ondanks het feit dat het vonnis in deze zaak gemotiveerd is, in afwijking van het vaste toetsingskader van de Hoge Raad alsnog over te gaan tot een belangenafweging. Deze heeft immers, als toegelicht, al plaatsgevonden. Voor het geval uw Hof hier anders over zou oordelen, voert Greenpeace Nederland *subsidiair* het volgende aan.
- 6.6. Bij de belangenafweging in de *Afghaanse bewakers*-zaak was een specifieke set omstandigheden, die zich hier niet voordoen, doorslaggevend.⁴⁸ Zo was de veroordeling dermate ruim dat deze in theorie een onmogelijke prestatie van de Staat zou verlangen, zonder dat de Staat daar zelf de regie over had.⁴⁹ In deze zaak is daar geen sprake van: de Staat voert slechts aan dat uitvoering van het Mitigatiebevel effectief tot

⁴³ Het gaat om Gerechtshof Den Haag 12 september 2025, ECLI:NL:GHDHA:2025:1840 (*Afghaanse bewakers*), de Staat ontwikkelt zijn argumentatie dienaangaande in par. 3.16 en 3.17 Incidentele Memorie. Er zal naar dit arrest worden verwezen als het '*Afghaanse bewakers*-arrest'.

⁴⁴ *Afghaanse bewakers*-arrest, r.o. 6.3 en 6.9. Hieruit blijkt overigens ook de onjuistheid van de stelling van de Staat in de Incidentele Memorie, par. 2.3-2.4, dat in zaken als deze altijd een belangenafweging plaats moet vinden.

⁴⁵ Zoals het Hof ook onderkent in r.o. 6.4-6.6. De Staat laat na dit te vermelden in zijn Incidentele Memorie.

⁴⁶ *Afghaanse bewakers*-arrest, r.o. 6.7.

⁴⁷ *Afghaanse bewakers*-arrest, r.o. 6.7-6.8.

⁴⁸ *Afghaanse bewakers*-arrest, r.o. 6.11-6.17.

⁴⁹ *Afghaanse bewakers*-arrest, r.o. 6.11-6.14.

onomkeerbare gevolgen zou leiden.⁵⁰ Dit is op zichzelf echter geen reden voor schorsing van de uitvoerbaarheid bij voorraad, zoals het Hof expliciet bevestigt in het *Afghaanse bewakers-arrest*.⁵¹

- 6.7. Greenpeace Nederland betwist overigens dat uitvoering van het Mitigatiebevel tot onomkeerbare gevolgen zou leiden. Het bevel vereist de totstandkoming van wetgeving. Als het Vonnis in hoger beroep zou worden vernietigd, kan de wetgever die wetgeving wijzigen of intrekken. In para. 5.4 van haar memorie geeft de Staat toe dat het haar niet gaat om de onomkeerbaarheid van de benodigde wetgeving, maar dat tijdige naleving van het Mitigatiebevel het hoger beroep van elke praktisch belang zou beroven. De Staat legt zo haar werkelijke belang bloot, het behoud van haar procespositie in hoger beroep. Een dergelijk belang wordt niet beschermd door artikel 351 Rv. De werkelijk onomkeerbare gevolgen in deze zaak liggen aan de andere kant. Broeikasgassen die worden uitgestoten hangende het hoger beroep blijven in de atmosfeer en de gevolgen daarvan kunnen niet worden omgekeerd.
- 6.8. Een ander doorslaggevende omstandigheid voor toewijzing van schorsing waren de processuele omstandigheden in de *Afghaanse bewakers*-zaak. De eisers hadden lang gewacht met het aanspannen van het kort geding, en het hoger beroep als turbospoedappel behandeld. Een snelle uitspraak in de hoofdzaak was dus gegeven. In die omstandigheden kon van eisers gevergd worden dat zij de uitspraak in de hoofdzaak afwachten.⁵² Dat kan hier niet. De urgentie van het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering voor de inwoners van Bonaire, het gewicht dat dit belang in de schaal dient te leggen in elke belangenafweging conform het KlimaSeniorinnen-arrest en de te verwachten behandelingstijd in de hoofdzaak wijzen juist op afwijzing van het verzoek tot schorsing. De inwoners van Bonaire kunnen niet nog langer wachten op actie van de Staat: dit heeft al veel te lang geduurd.
- 6.9. Het beroep op het *Afghaanse bewakers*-arrest kan de Staat dus niet baten. Integendeel: Greenpeace Nederland vindt bij nadere analyse van deze zaak juist steun in haar stelling dat in deze zaak het gebruikelijke toetsingskader geldt voor schorsingsverzoeken en dat er geen grondslag in het recht bestaat om daarvan af te wijken.

7. Conclusie: Afwijzing verzoek tot schorsing

- 7.1. Greenpeace Nederland concludeert tot afwijzing van het verzoek tot schorsing van het Mitigatiebevel.

⁵⁰ Incidentele Memorie, par. 5.4.

⁵¹ *Afghaanse bewakers*-arrest, par. 6.10.

⁵² *Afghaanse bewakers*-arrest, 6.15-6.16.